

Kertomus Kotikielen Seuran 144. toimintavuodesta

Seura on perustettu vuonna 1876. Sen tehtävänä on edistää suomen kielen tutkimusta, tuntemusta ja käyttöä. Tällä hetkellä keskeisimpiä toimintamuotoja ovat aikakauslehti Virittäjän julkaiseminen sekä kokousten ja symposiumien järjestäminen. Lisäksi Seura myöntää vuosittain rahastoistaan apurahoja ja palkintoja.

Sadantenaneljätänkymmenentenä neljätentenä toimintavuotenaan Kotikielen Seura on kokoontunut viisi kertaa. Kokouksissa on käynyt keskimäärin 38 henkeä. Vuosikokouksessa 14. maaliskuuta 2019 esitelmöivät professori Marja-Leena Sorjonen, professori Jan Lindström, dosentti Salla Kurhila ja dosentti Aino Koivisto Intersubjektiiivisuus vuorovaikutuksessa -huippuyksiköstä.

Toukokuun 2. päivänä 2019 teemana oli Kielitieto(isuus) koulussa. Esitelmän pitivät tohtori Mari Siirainen otsikolla ”Näkökulmia kielitietoisuuteen”, maisteri Henri Satokangas otsikolla ”Kuperahanke tutkii kielitietoisuutta oppimateriaaleissa”, dosentti Yrjö Lauranto otsikolla ”Funktionaalinen kielioppi S2-tarkoituksiin”, professori Martti Vainio otsikolla ”Kielitietoisuus ja puhe: myyttejä suomenkielisestä puheesta” sekä maisteri Tiina Kähärä ja tohtori Heini Lehtonen otsikolla ”Kielitietoa kouluun toimintatutkimuksen keinoin – esimerkkinä monikielinen Merilahden koulu”.

Syyskuun 19. päivänä 2019 kuultiin ansioituneisiin pro gradu -töihin pohjautuvia esitelmää. Maisteri Alli Koponen esitelmöi aiheesta ”Havainnollistamisen ja selittämisen keinot tähtitiedettä yleis-tajuistavissa tietokirjoissa”, maisteri Ida Henritius aiheesta ”Referointi henkilökuvan toimintavaiheissa”, maisteri Maija Korhonen aiheesta ”Moniäänistävä ja uudelleen muotoilevaa puhetta rodusta

ja sukupuolesta” ja maisteri Nelli Kirvesmäki aiheesta ”Skeemoista ja skemaattisuudesta. Alzheimerin tautiin sairastuneen henkilön päiväkirjatekstien syntaktisten muutosten analyysiä”.

Marraskuun 28. päivänä 2019 ohjelmassa oli kolme esitelmää teemasta ”Kaupunkinimien kerrostumia. Sosioonomastisia näkökulmia”. Professori Terhi Ainiala, maisteri Ossian Hartig ja tohtori Väinö Syrjälä esitelmöivät. Tammikuun 30. päivänä 2020 teemana oli Aleksis Kiven kieli. Dosentti Petri Lauerma esitelmöi aiheesta ”Seitsemän veljestä Kiven kielen kehityksen ja editoinnin pääte-pisteenä”.

Seuran esimiehenä on toiminut tohtori Mari Siirainen, ensimmäisenä varaesimiehenä professori Jyrki Kalliokoski, toisena varaesimiehenä professori Anne Mäntynen, sihteerinä maisteri Henri Satokangas, varasihteerinä maisteri Elina Vitikka, rahastonhoitajana dosentti Yrjö Lauranto sekä muina johtokunnan jäseninä tohtori Pilvi Heinonen, maisteri Katriina Rapatti ja maisteri Toni Suutari. Toiminnantarkastajina ovat olleet tohtori Annakaisa Pohjola ja maisteri Nico Wendelin sekä varatoiminnantarkastajina dosentti Ritva Pallaskallio ja tohtori Salli Kankaanpää. Kirjanpidosta on vastannut Aallon tilitoimisto.

Seuran johtokunta on kokoontunut toimintavuoden aikana 29. maaliskuuta 2019, 25. huhtikuuta 2019, 6.–11. kesäkuuta 2019, 29. elokuuta 2019, 16. syyskuuta 2019, 31. lokakuuta 2019, 16.–17. joulukuuta 2019, 30. tammikuuta 2020, 26. helmikuuta 2020 ja 27.–28. helmikuuta 2020 eli yhteensä kymmenen kertaa. Seurassa oli vuoden 2019 lopussa kuusi kunniajäsentä ja 620 jäsenmaksunsa maksanutta vuosijäsentä. Painetun Virittäjä-lehden

jäsentilaajia oli 482 (täysjäseniä 201 ja opiskelijajäseniä 281) ja verkkolehden tilaajia 63 (täysjäseniä 36 ja opiskelijajäseniä 27). Virittäjää tilaamattomia jäseniä oli 75 (täysjäseniä 48 ja opiskelijajäseniä 27). Jäsenmaksuina olivat 10 euroa täysjäseneltä ja 5 euroa opiskelijajäseneltä. Seuraa on edustanut Tieteellisten seurain valtuuskunnan syyskokouksessa Mari Siironen sekä Suomen tiedekustantajien liiton vuosikokouksessa Toni Suutari.

Kokouksessaan 25. huhtikuuta 2019 Sanakirjasäätiön rahaston lautakunta on päättänyt myöntää Denis Tuhkaselle 350 euron suuruisen apurahan livvinkarjalaisen paikannimistön keruumatkaan, Niko Partaselle ja Miikul Pahomoville 1800 euron apurahan lyydinkielisen koulusanakirjan tekoon sekä Jeongdo Kimille 1050 euron apurahan artikkelin ”Vierasperäisyys ja onomatopoeettisuus Stadin slangin sanastossa” kirjoittamista varten.

Kokouksessaan 26. helmikuuta 2020 Sanakirjasäätiön rahaston lautakunta on päättänyt, että Sanakirjasäätiön rahaston vuoden 2019 jaettavissa olevasta tuotosta ja viime vuonna tehdystä varauksesta julistetaan haettavaksi 3400 euroa.

Kokouksessaan 24. helmikuuta – 4. maaliskuuta 2020 August Ahlqvistin, Yrjö Wichmannin, Kai Donnerin ja Artturi Kanniston rahastojen yhteinen lautakunta, johon ovat kuuluneet Suomalais-Ugrilaisen Seuran edustajina professori Ulla-Maija Forsberg, professori Sirkka Saarinen ja asemansa puolesta Suomalais-Ugrilaisen Seuran esimies professori Riho Grünthal sekä Kotikielen Seuran edustajina esimies Mari Siironen ja professori Jyrki Kalliokoski, on päättänyt myöntää August Ahlqvistin, Yrjö Wichmannin, Kai Donnerin ja Artturi Kanniston rahastojen käytettävissä olevasta vuoden 2019 tuotosta seuraavat palkinnot: Sampsa Holopaiselle Helsingin yliopistosta 3000 euroa väitöskirjasta *Indo-Iranian borrowings in Uralic: Critical overview of sound substitutions and distribution criterion*,

Maija Surakalle Itä-Suomen yliopistosta 2500 euroa väitöskirjasta *Ajan paikka: Ajanilmausten kehityspolkuja lasten kielessä* ja Heidi Vepsäläiselle Helsingin yliopistosta 2500 euroa väitöskirjasta *Suomen no-partikkeli ja kysymyksiin vastaaminen keskustelussa*.

Kokouksessaan 30. tammikuuta 2020 E. A. Saarimaan rahaston lautakunta, jonka muodostavat Kotikielen Seuran johtokunnan jäsenet, on päättänyt myöntää vuoden 2019 jaettavissa olevasta tuotosta ja viime vuonna tehdystä varauksesta, jotka ovat yhteensä 4653,93 euroa, viisi palkintoa: Heidi Niemelälle 400 euroa artikkelista ”Oululaisopiskelijoiden käsityksiä maahanmuuttajien puhumasta suomesta” (Mantila, Saviniemi & Kunnas toim. 2019: *Oulu kieliyhteisönä*), Hilka Paldaniukselle 400 euroa artikkelista ”Selostuksesta tulkintoihin – Aineistojen esittäminen lukiolaisten historian esseysä” (*Virittäjä* 3/2019), Henri Satokankaalle 400 euroa artikkelista ”Termien selittäminen multimodaalisena toimintana yleistajuisissa tietokirjoissa” (*AFinLAN vuosikirja* 77), Salla-Maaria Suurinimelle 400 euroa artikkelista ”Kielitietoisuuden käsite ja kieli-ideologiat helsinkiläisten peruskoulujen opetussuunnitelma-diskursseissa” (*AFinLAN vuosikirja* 77) ja Kukka-Maaria Wessmanille 400 euroa Leena Kolehmaisena kanssa kirjoitetusta artikkelista ”Monikielisyyttä ja muutto-liikkeen jälki – Aika- ja kielikerrostumat Varkauden hautausmaiden nimimaisemissa” (*Sananjalka* 61). Loput tuotosta varattiin myöhempää käyttöä varten. Henri Satokangas ei osallistunut keskusteluun.

Kokouksessaan 17. helmikuuta Lauri Kettusen rahaston lautakunta, johon ovat kuuluneet esimies Mari Siironen, professori Riho Grünthal ja maisteri Henri Satokangas, on päättänyt myöntää vuoden 2019 jaettavissa olevasta tuotosta ja edellisvuoden varauksesta, jotka ovat yhteensä 3491,04 euroa, 2000 euron apu-

rahan Viron kielen ja kulttuurin opiskelijoiden opintoretkeen Koillis-Viroon, 300 euron apurahan Marika Honkasen opintoretkeen itäisten setukaismurteiden alueelle Pihkovan oblastiin ja 1150 euron apurahan Santra Jantusen latvian vaikutusta liivin verbiderivaatioon käsittelevään väitöskirja-artikkeliin. Loput tuotosta varattiin myöhempää käyttöä varten.

Kokouksessaan 11. helmikuuta Hesteon koululaiskielirahaston lautakunta, johon ovat kuuluneet esimies Mari Siironen, Hesteon hallituksen jäsen Leena Paatero, dosentti Yrjö Lauranto ja maisteri Henri Satokangas, on päättänyt, että Hesteon koululaiskielirahaston vuoden 2019 tuotosta ja edellisvuosien varauksesta koostuva 299,41 euroa varataan myöhempää käyttöä varten.

Kuluneena toimintavuonna Seura on perinteiseen tapaan onnitellut ansioituneita jäseniään heidän merkkipäivinänsä sekä ottanut osaa poismenneiden jäsenten omaisten suruun.

Aikakauslehti Virittäjä ilmestyi vuonna 2019 neljänä vihkona, joissa oli yhteensä 628 sivua. Vuoden 2019 lopussa tilaajia oli 640. Päätoimittajana on toiminut dosentti Hanna Lappalainen. Toimitussihteerinä on työskennellyt maisteri Markus Lakaniemi. Kirjallisuusosastosta on vastannut tohtori Mikko T. Virtanen. Varapäätoimittajana ja verkko-toimittajana on toiminut tohtori Johanna Komppa. Virittäjän taloutta ja tilauksia on hoitanut maisteri Irina Herneaho.

Aikakauslehti Virittäjän toimitusneuvosto on kokoontunut 1. maaliskuuta 2019 sekä pitänyt sähköpostikokouksen 2.–4. syyskuuta 2019. Toimitusneuvoston puheenjohtajana on toiminut Seuran esimies, tohtori Mari Siironen. Muina jäseninä ovat toimineet dosentti Maria Ahlholm, dosentti Markku Haakana, professori Helena Halmari, tohtori Suvi Honkanen, professori Leena Niiranen, tohtori Vesa Jarva, professori Scott Jarvis, profes-

sori Lauri Karttunen, professori Leelo Keevallik, apulaisprofessori Leena Kolehmainen, dosentti Tommi Kurki, tohtori Niina Lilja, dosentti Liina Lindström, dosentti Krista Ojutkangas, dosentti Toini Rahtu, professori Jari Sivonen, dosentti Paula Sjöblom, professori Mirja Tarnanen, professori Stefan Werner ja professori Jussi Ylikoski.

Seuran oma pääoma tilinpäätöksessä on 205 491,04 euroa. Seuran pitkäaikaisen sijoitusten arvoksi on vuoden 2019 tilinpäätökseen merkitty 176 482,25 euroa. Pitkäaikaiset sijoitukset jakautuvat Seuralle ja rahastoille seuraavasti: Kotikielen Seura 3,9 %, Sanakirjasäätiö 36,1 %, Lauri Kettusen rahasto 31,8 %, E. A. Saariimaan rahasto 31,6 % ja Hesteon koululaiskielirahasto 1,6 %. Seuran ja Virittäjän pankkitalletusten kokonaismäärä on ollut tilikauden päättyessä 35 192,07 euroa, joista Virittäjän osuus on ollut 11 192,54 euroa. Vuoden 2019 taseessa vastaavaa ja vastattavaa on kumpaakin 214 793,47 euroa.

Virittäjän tuotot olivat vuonna 2019 ilman avustuksia yhteensä 25 366,16 euroa. Nämä tuotot ovat kertyneet tilausmaksuista (25 233,45 euroa) ja korkotuotoista (132,71 euroa). Tieteellisten Seurain Valtuuskunnan myöntämä julkaisuavustus oli 19 000,00 euroa. Näiden lisäksi oli muita tuottoja (Suomen tiedekustantajien liiton myöntämä digitoinnin apuraha 8 300,00 euroa) ja jaksotettuja muita tuottoja (yhteensä 659,58 euroa). Jaksotetut muut tuotot syntyvät Koneen Säätiön apurahan viimeisestä osuudesta (1 950,00 €) sekä Tieteellisten seurain valtuuskunnalle palautetusta julkaisuavustuksesta (1 290,42 euroa). Yhteensä Virittäjän tuotot olivat 53 325,74 euroa. Menoja kertyi 53 822,43 euroa. Suurimmat kulut aiheutuivat painatuksesta ja postituksesta (15 565,81 euroa) sekä henkilöstökuluista (32 776,02 euroa). Virittäjän tulos vuodelta 2019 osoittaa 496,69 euroa alijäämää.

Seuran tuotot koostuivat pääosin jäsenmaksuista, jotka olivat 4 035,75 euroa. Seuran varsinaisen toiminnan kulut olivat 3 895,84 euroa, ja ne koostuivat pääosin taloushallinnon palveluista (1 016,34 euroa), jäsenkokousten järjestämisestä, rahaliikenteen kuluista sekä jäsen- ja viranomaismaksuista. Sijoitus- ja rahoitustoiminnan tulos oli 12 750,17 euroa, ja rahastoihin tuotoista siirrettiin 12 550,17 euroa. Seuran tulos vuodelta 2019 on 184,51 euroa ylijäämäinen.

Kotikielen Seuran ja Virittäjän vuoden 2019 yhteinen tilinpäätös osoittaa tuottoja 70 111,66 euroa ja kuluja 57 873,67 euroa, ja rahastoille siirrettiin 12 550,17 euroa. Alijäämäksi muodostuu 312,18 euroa.

Helsingissä 13. maaliskuuta 2020

HENRI SATOKANGAS
Kotikielen Seuran sihteeri
seura@kotikielenseura.fi

KIRJALLISUUTTA

Etymologia ja epäsäännöllisyyden haasteet

Jeongdo Kim: Hulisemisestä hulinaksi. *Onomatopoeettisuuden haalistuminen suomen fonesteemisten substantiivien valossa*. Helsinki: Helsingin yliopisto 2019. 266 s. ISBN 978-951-51-5432-3. Saatavilla verkossa osoitteessa <http://urn.fi/URN:ISBN:ISBN 978-951-51-5433-0>.

Jeongdo Kimin väitöskirjan aiheena on fonesteemiset substantiivit eli substantiivit, jotka voidaan äänneasunsa perusteella yhdistää onomatopoeettisiin verbeihin mutta joita ei voi pitää suoraan ääntä kuvailevina. Lähtökohta on, että fonesteemiset substantiivit ovat kehittyneet onomatopoeettisista verbeistä ja että tämä voidaan osoittaa johtosuhteiden ja merkityksenmuutosten tarkastelun avulla. Kirjoittaja nimittää muutosta onomatopoeettisuuden haalistumiseksi.

Onomatopoeettis-deskriptiivistä sanastoa on tutkittu paljon. Sanastossa on todettu olevan runsaasti sekä äänneasun että merkityksen epäsäännöllistä vaihtelua,

jonka takia eri sanojen välisten yhteyksien kuvaus ja sanojen etymologointi on osoittautunut vaikeaksi. Työn aihetta voi siis pitää merkittävänä niin sanaston kuvauksen kuin etymologisen tutkimuksen metodien kehittämisen kannalta.

Aineiston rajaus

Tutkimustehtävä on rajattu kuuden eri merkityskentän sanastoon. Merkityskentiksi on valittu 'elämöinti' (esim. *hulina*, *humu*, *hilu*), 'yhteenotto' (esim. *jupakka*, *kahina*, *rytäkkä*), 'tyhjä puhe' (esim. *loru*, *juoru*, *huhu*), 'viinaryyppy' (esim. *napsu*, *paukku*, *tärsky*), 'vetinen aine' (esim. *litku*, *liru*, *hulina*) ja 'hyrrä' (esim. *hyrrä*, *vyrrä*, *pärrä*). Kenttien valintaan ovat tekijän mukaan vaikuttaneet lähinnä käytännön syyt: niistä löytyy tarpeeksi sanoja, joita on pidetty fonesteemisinä ja joille löytyy riittävästi rinnakkais tapauksia. Tästä seuraa, että merkityskenttien välillä ei ole mitään semanttista